

Вплив глобалізації на економічний стан країн, що розвиваються

Семчук Ж.¹, Краснощок В.², Запотічний П.³, Подольчук А.⁴,
Гапонов Н.⁵, Маркевич О.⁶, Лагойда Ю.⁷

Опубліковано	Секція	УДК
30.04.2024	Економіка	339.922

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11635779>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Глобалізація є важливим чинником, що впливає на економічний стан країн, що розвиваються. У статті досліджено як позитивні, так і негативні аспекти глобалізації для цих країн. Зокрема, розглянуто питання залучення іноземних інвестицій, розширення доступу до нових технологій та ринків, а також проблеми економічної залежності, соціальної нерівності та екологічної деградації. На основі аналізу конкретних прикладів з різних регіонів світу виявлено ключові фактори успішної інтеграції країн, що розвиваються, у глобальну економіку та запропоновано рекомендації для мінімізації негативних наслідків глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, іноземні інвестиції, економічна залежність, соціальна нерівність, екологічна деградація, економічний розвиток, інновації, інтеграція.

Impact of globalization on the economic condition of developing countries

Abstract. Globalization is a significant factor influencing the economic condition of developing countries. This article examines both the positive and negative aspects of globalization for these countries. In particular, it addresses issues such as attracting foreign investment, expanding access to new technologies and markets, and the problems of economic dependence, social inequality, and environmental degradation. Based on an analysis of specific examples from various regions of the world, the key factors for the successful integration of developing countries into the global economy are identified, and recommendations are proposed to minimize the negative consequences of globalization.

Globalization, despite its numerous positive aspects, has an ambiguous impact on the economies of developing countries. On the one hand, it promotes foreign investment, expands access to global markets, disseminates new technologies, and enhances educational levels.

¹ д.е.н., професор, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0000-0002-7030-9877>

² аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0007-5598-2805>

³ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-2686-065X>

⁴ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0009-1010-2231>

⁵ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-6685-2304>

⁶ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0008-8000-9959>

⁷ аспірант ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0005-3979-6223>

These factors contribute to economic growth, economic diversification, and an improved quality of life for the population.

On the other hand, globalization exacerbates the economic dependence of developing countries on developed economies, intensifies social inequality, and creates risks of environmental degradation. Additionally, cultural homogenization and deteriorating working conditions pose further challenges to sustainable development.

To maximize the positive effects of globalization and minimize its negative impacts, developing countries need to implement comprehensive measures, including economic diversification, improving institutional infrastructure, investing in education and innovation, supporting small and medium-sized enterprises, and ensuring social stability.

Thus, globalization creates both opportunities and challenges for developing countries. Appropriate policies and strategic measures will facilitate the effective integration of these countries into the global economy, ensuring their sustainable and inclusive development.

Keywords: globalization, foreign investment, economic dependence, social inequality, environmental degradation, economic development, innovation, integration.

Вступ

Глобалізація є одним з найважливіших та найскладніших явищ сучасного світу, яке суттєво впливає на розвиток країн та їхнє місце в глобальній економіці. В останні десятиліття процеси глобалізації набули безпрецедентної інтенсивності, змінюючи економічні, соціальні та політичні структури держав. Особливо відчутно ці зміни впливають на країни, що розвиваються, які зіштовхуються як з новими можливостями, так і з серйозними викликами.

У статті здійснено аналіз впливу глобалізації на економічний стан країн, що розвиваються, розглянуто як позитивні, так і негативні аспекти цього впливу, включаючи залучення іноземних інвестицій, розширення доступу до нових технологій та ринків, а також загострення економічної залежності, посилення соціальної нерівності та екологічних проблем. Проаналізовано конкретні приклади з різних регіонів світу, щоб виявити загальні тенденції та специфічні особливості глобалізаційних процесів у цих країнах.

Питання впливу глобалізації на економічний стан країн, що розвиваються досліджували такі науковці: Акімова Л., Білокур Г., Булатова О., Гриб А., Загарій В., Ковальчук Т., Кривенко Н., Кузнецова Н., Мозговий О., Павленко А., Плахотнік О., Подлепіна П., Руденко-Сударєва Л., Савченко М., Соболева А., Ткач Д., Ткаченко Ю. та інші.

Метою статті є виявлення ключових факторів, що визначають успішність інтеграції країн, що розвиваються, у глобальну економіку, а також розробка рекомендацій для мінімізації негативних наслідків глобалізації та максимізації її позитивних ефектів. Вивчення зазначеної теми є надзвичайно актуальним у контексті сучасних глобальних викликів та економічних перетворень, що мають вирішальне значення для майбутнього розвитку країн, що розвиваються.

Результати

Глобалізація – це складний і комплексний процес, що охоплює економічну, політичну, соціальну та культурну сфери, призводячи до все більшої інтеграції та взаємозалежності країн та народів у світі. У широкому сенсі глобалізація визначається як процес збільшення масштабів та інтенсивності економічних, політичних і культурних взаємодій між державами та суспільствами. Такий процес характеризується інтенсифікацією міжнародного обміну товарами, послугами, капіталом, інформацією та людьми, що сприяє утворенню глобальної економіки та сприяє поширенню нових технологій, знань та ідей [1].

В економічному контексті глобалізація означає зростання обсягів міжнародної торгівлі, інвестицій, фінансових потоків та виробничих зв'язків, що призводить до підвищення ефективності та конкурентоспроможності економік окремих країн. Політично глобалізація сприяє формуванню наднаціональних інститутів та глобальних регуляторних механізмів, які регулюють міжнародні відносини та сприяють співпраці між державами. У соціальному та культурному аспектах глобалізація проявляється в поширенні загальнолюдських цінностей, норм та стандартів, сприяючи формуванню глобальної свідомості та культурного обміну [2].

Отже, глобалізація є багатовимірним процесом, що охоплює різні аспекти суспільного життя та сприяє створенню єдиного глобального простору, в якому взаємодіють різні народи та держави, забезпечуючи взаємозалежність та спільний розвиток.

Історичні передумови глобалізаційних процесів сягають глибокої давнини, відзначаючи ключові етапи розвитку людської цивілізації. Одним із перших проявів глобалізації вважають розвиток торгівлі між давніми цивілізаціями, що започаткувалося ще у стародавні часи. Шовковий шлях, який з'єднував Китай з Європою, є яскравим прикладом ранніх торговельних шляхів, що сприяли культурному та економічному обміну між Сходом і Заходом. В епоху великих географічних відкриттів XV-XVII століть значно розширилися межі відомого світу. Морські експедиції європейських дослідників, таких як Христофор Колумб, Васко да Гама та Фернан Магеллан, призвели до встановлення прямих торгових зв'язків між Європою, Африкою, Америкою та Азією. Такі дії стали поштовхом до виникнення світової економіки, заснованої на глобальній торгівлі, колонізації та обміні товарами, технологіями та знаннями [3].

Індустріальна революція XVIII-XIX століть стала ще однією важливою передумовою глобалізації, оскільки привела до значного зростання виробництва, вдосконалення транспортних засобів і засобів зв'язку. Поява залізниць, пароплавів та телеграфу зробила можливим швидкий обмін інформацією та товарами на великі відстані, що сприяло розвитку міжнародної торгівлі та промислового виробництва. У XX столітті розвиток технологій та комунікацій значно прискорив глобалізаційні процеси. Поява авіації, розвиток автомобільного транспорту та масове впровадження Інтернету зробили світ більш взаємозалежним і взаємопов'язаним. Друга половина XX століття також була позначена створенням міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй, Світова організація торгівлі, Міжнародний валютний фонд та Світовий банк, які відіграли важливу роль у регулюванні та підтримці глобалізаційних процесів [4].

Таким чином, історичні передумови глобалізаційних процесів включають розвиток давньої та середньовічної торгівлі, епоху великих географічних відкриттів, індустріальну революцію та технологічні досягнення XX століття, що забезпечили основи для сучасної глобалізованої економіки та суспільства.

У Таблиці 1 проаналізовано основні теорії глобалізації, їх ключові положення та вплив на світову економіку.

Таблиця 1

Теорії глобалізації

Теорія	Основні положення
Неоліберальна теорія	Відстоює вільну торгівлю та лібералізацію ринків, наголошуючи на перевагах глобалізації для економічного зростання та розвитку.

Теорія	Основні положення
Марксистська теорія	Розглядає глобалізацію як етап капіталізму, що посилює економічну нерівність та експлуатацію працівників у країнах, що розвиваються.
Системна теорія	Аналізує світ як єдину систему, де країни поділяються на центр, напівпериферію та периферію, і глобалізація сприяє збереженню цієї ієрархії.
Світ-системний підхід	Подібний до системної теорії, акцентує увагу на взаємодії між економічними і політичними структурами в глобальному контексті.
Теорія залежності	Стверджує, що глобалізація закріплює залежність країн, що розвиваються, від розвинених країн, обмежуючи їх економічний розвиток.
Інтернаціоналізація	Розглядає глобалізацію як процес зростання взаємодії між країнами через торгівлю, інвестиції та обмін знаннями.
Теорія глобального капіталізму	Підкреслює роль транснаціональних корпорацій та глобальних фінансових ринків у формуванні нової глобальної економіки.
Глокалізація	Комбінує глобальні та локальні процеси, стверджуючи, що глобалізація адаптується до місцевих умов та культурних особливостей.
Культурна гібридизація	Зосереджується на змішуванні культур, яке виникає в результаті глобалізації, створюючи нові культурні форми та ідентичності.
Теорія модернізації	Вбачає глобалізацію як процес, що сприяє модернізації та розвитку країн, що розвиваються, через запозичення передових технологій та управлінських практик.

Сформовано авторами за [3, 4, 5, 6]

Країни, що розвиваються, є складною категорією, яка охоплює широкий спектр національних економік, соціальних структур і рівнів розвитку. Їх визначення залежить від різних теоретичних і методологічних підходів.

З точки зору економічного підходу, країни, що розвиваються, характеризуються нижчим рівнем валового внутрішнього продукту (ВВП) на душу населення порівняно з розвиненими країнами. Значна частка населення зайнята в сільському господарстві, спостерігається низький рівень індустріалізації, обмежена технологічна база та низький рівень продуктивності праці. Економічні індикатори, такі як ВВП на душу населення, рівень бідності, рівень безробіття та інфляція, використовуються для визначення цих країн [7].

З соціального підходу, країни, що розвиваються, визначаються за рівнем розвитку людського капіталу, який включає показники освіти, охорони здоров'я та тривалості життя. Індекс людського розвитку (ІЛР), розроблений Програмою розвитку ООН, є важливим інструментом для оцінки соціального розвитку країн [7]. Такий підхід підкреслює важливість соціальної інфраструктури та умов життя населення.

З точки зору структурного підходу, країни, що розвиваються, мають економіки, які перебувають на перехідному етапі від традиційного до сучасного виробництва. Їх

характеризує неоднорідна економічна структура, де поєднуються елементи аграрного та індустріального суспільства. Такий підхід акцентує увагу на процесах модернізації та структурних змін в економіці.

Інституційний підхід визначає країни, що розвиваються, за рівнем розвитку їхніх інституцій та правових систем. Такі країни мають менш розвинені інститути управління, нижчий рівень верховенства права та вищий рівень корупції. Інституційні показники, такі як рівень корупції, якість управління та ефективність уряду, є ключовими для цього підходу [8].

Геополітичний підхід розглядає країни, що розвиваються, з точки зору їхньої позиції у світовій системі та взаємодії з іншими державами. Такі країни часто мають обмежений вплив на міжнародній арені, залежать від допомоги та підтримки розвинених країн і міжнародних організацій.

Таким чином, країни, що розвиваються, визначаються через різні підходи, включаючи економічний, соціальний, структурний, інституційний та геополітичний. Кожен з цих підходів надає важливу перспективу для розуміння складних викликів та можливостей, з якими стикаються ці країни в процесі свого розвитку.

Глобалізація має значний позитивний вплив на економічний розвиток країн, що розвиваються, створюючи умови для прискореного економічного зростання та інтеграції в світову економіку. Однією з найважливіших переваг глобалізації є залучення іноземних інвестицій. Завдяки лібералізації ринків і відкритості економік, країни, що розвиваються, стають привабливими для інвесторів, що сприяє розвитку інфраструктури, створенню робочих місць та підвищенню рівня життя населення [9].

Крім того, глобалізація сприяє збільшенню обсягів міжнародної торгівлі, що дозволяє країнам, що розвиваються, експортувати свої товари та послуги на нові ринки, тим самим сприяючи диверсифікації економіки, зменшенню залежності від окремих секторів та підвищенню конкурентоспроможності. Розширення доступу до світових ринків також стимулює розвиток національної промисловості та аграрного сектору, покращуючи їх продуктивність та якість продукції.

Глобалізаційні процеси також сприяють поширенню нових технологій та інновацій, що є важливим фактором для модернізації економік країн, що розвиваються. Завдяки співпраці з міжнародними компаніями та науково-дослідними інститутами, ці країни отримують доступ до передових технологічних рішень, що сприяє підвищенню ефективності виробництва та розвитку високотехнологічних галузей [9].

Соціальний аспект глобалізації полягає в підвищенні рівня освіти та професійної підготовки населення. Міжнародні освітні програми та обмін студентами дозволяють країнам, що розвиваються, запозичувати передовий досвід та знання, що сприяє формуванню кваліфікованої робочої сили, забезпечуючи конкурентоспроможність на світовому ринку праці та підвищуючи якість життя населення.

Таким чином, глобалізація створює численні можливості для економічного та соціального розвитку країн, що розвиваються, сприяючи інтеграції в світову економіку, підвищенню інвестиційної привабливості, розвитку торгівлі, впровадженню новітніх технологій та підвищенню рівня освіти.

У Таблиці 2 продемонстровано різні підходи до політики та стратегій країн, що розвиваються, у контексті глобалізації, враховуючи часовий проміжок та конкретні приклади країн.

Таблиця 2

Економічні та інвестиційні стратегії країн

Часовий проміжок	Країна	Політика та стратегії
1990-ті роки	Китай	Реформи "відкритих дверей", залучення прямих іноземних інвестицій, створення спеціальних економічних зон.
2000-ті роки	Індія	Лібералізація економіки, стимулювання інформаційних технологій та аутсорсингу, реформування фінансового сектору.
2010-ті роки	В'єтнам	Відкриття ринків, інтеграція у світову економіку через угоди про вільну торгівлю, розвиток експортоорієнтованих галузей.
1990-ті роки	Бразилія	Реформи приватизації, лібералізація торгівлі, створення умов для залучення іноземних інвестицій.
2000-ті роки	Південна Африка	Розвиток економічної інфраструктури, інтеграція в Африканський континентальний ринок, підтримка малого та середнього бізнесу.
2010-ті роки	Ефіопія	Активне залучення іноземних інвестицій у виробництво та інфраструктуру, стимулювання розвитку аграрного сектору.
1990-ті роки	Мексика	Угода NAFTA, лібералізація ринків, розвиток промислового виробництва та експорту.
2000-ті роки	Індонезія	Реформи економічної лібералізації, розвиток інфраструктури, стимулювання внутрішнього ринку та експорту.
2010-ті роки	Кенія	Стратегії цифрової трансформації, розвиток технологічних парків, інтеграція у світові ринки через угоди про вільну торгівлю.

Сформовано авторами за [3, 4, 6, 9].

Покращення економічного стану країн, що розвиваються, у контексті глобалізації вимагає комплексного підходу, що включає як економічні, так і соціальні та інституційні заходи. Однією з ключових рекомендацій є диверсифікація економіки, що дозволяє зменшити залежність від експорту обмеженого числа товарів або сировини. Такий результат досягається шляхом стимулювання розвитку різних секторів економіки, включаючи промисловість, сільське господарство та сферу послуг [10].

Іншою важливою рекомендацією є поліпшення інституційної інфраструктури, що включає вдосконалення правової системи, забезпечення верховенства права та боротьбу з корупцією. Такі дії створюють сприятливі умови для іноземних і внутрішніх інвесторів, підвищуючи довіру до економічної системи країни.

Крім того, розвиток інфраструктури, такої як транспортні мережі, енергетичні системи та комунікації, є критично важливим для підтримки економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності.

Освіта та професійна підготовка населення є ще одним фундаментальним напрямком, що потребує уваги. Інвестиції в освіту сприяють створенню кваліфікованої робочої сили, здатної адаптуватися до вимог сучасного ринку праці та підтримувати інноваційні процеси в економіці. Важливим є також розвиток науково-дослідної

інфраструктури та стимулювання інновацій, що дозволяє країнам, що розвиваються, впроваджувати нові технології та підвищувати продуктивність праці [10].

Покращення доступу до фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу є ще одним важливим аспектом. Досягти цього можна шляхом створення сприятливих умов для кредитування, розробки фінансових продуктів, орієнтованих на потреби малого бізнесу, а також підтримки підприємницької діяльності через спеціальні програми та гранти. Підтримка малого та середнього бізнесу сприяє створенню нових робочих місць і розвитку місцевих економік.

Забезпечення соціальної стабільності та зменшення нерівності є критично важливими для сталого економічного розвитку. Соціальні програми, спрямовані на підвищення рівня життя населення, охорону здоров'я та соціальний захист, сприяють зміцненню суспільного добробуту та підвищенню продуктивності праці [11].

Таким чином, рекомендації щодо покращення економічного стану країн, що розвиваються, у контексті глобалізації включають диверсифікацію економіки, поліпшення інституційної інфраструктури, розвиток освіти та інновацій, підтримку малого та середнього бізнесу та забезпечення соціальної стабільності. Зазначені заходи створюють передумови для сталого економічного зростання та інтеграції в глобальну економіку.

Висновки

Глобалізація, незважаючи на свої численні позитивні аспекти, має неоднозначний вплив на економіки цих країн. З одного боку, вона сприяє залученню іноземних інвестицій, розширенню доступу до світових ринків, поширенню нових технологій та підвищенню рівня освіти. Зазначені фактори сприяють економічному зростанню, диверсифікації економіки та покращенню якості життя населення.

З іншого боку, глобалізація загострює економічну залежність країн, що розвиваються, від розвинених економік, посилює соціальну нерівність та створює ризики екологічної деградації. Крім того, культурна гомогенізація та погіршення умов праці становлять додаткові виклики для сталого розвитку.

Для максимізації позитивних наслідків глобалізації та мінімізації її негативних впливів, країнам, що розвиваються, необхідно вжити комплексних заходів, що включають диверсифікацію економіки, поліпшення інституційної інфраструктури, інвестиції в освіту та інновації, підтримку малого та середнього бізнесу та забезпечення соціальної стабільності.

Таким чином, глобалізація створює як можливості, так і виклики для країн, що розвиваються. Відповідна політика та стратегічні заходи сприятимуть ефективній інтеграції цих країн у глобальну економіку, забезпечуючи їхній сталий та інклюзивний розвиток.

Список використаних джерел

1. Ткач, Д., Білокур, Г. Вплив глобалізації на розвиток міжнародних соціально-економічних процесів. Вчені записки Університету «КРОК». 2022. № 4 (68). С. 28-35.
2. Плахотнік, О. О., Павленко, А. А. Вплив глобалізації на розвиток світової економіки та економіки України. Економіка та держава. 2022. № 5. С. 62-67.
3. Резнікова, Н. В. Міжнародні економічні відносини в епоху глобалізації: історико-теоретичні аспекти сучасних світогосподарських зв'язків. Економіка України. 2020. № 12. С. 77-80.
4. Руденко-Сударєва, Л. В., Мозговий, О. М., Токар, В. В., Ткаченко, Ю. В. (2014). Транснаціоналізація і конкурентний розвиток національних економік: теорія і практика країн, що розвиваються. Київ: КНЕУ. 2015. 270 с.

5. Булатова, О. В. Особливості залучення до процесів міжнародної регіоналізації країн, що відносяться до різних типів соціально-економічних систем. Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Економіка. 2012. № 3. С. 113-121.
6. Савченко, М. В., Гриб, А. О., Соболева, А. К. Мультинаціональні корпорації в економіці країн, що розвиваються: світові тенденції та вітчизняні реалії. Галицький економічний вісник. 2023. № 83(4). С.182-194.
7. Загарій, В., Ковальчук, Т. Сучасна система регулювання міжнародної торгівлі в країнах світу та Україні. Наукові перспективи. 2023. № 2 (32).
8. Кривенко, Н. В. Міжнародна економічна інтеграція між країнами, що розвиваються. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2017. № 6 (2). С. 247-251.
9. Акімова, Л. М. Фактори впливу ТНБ на економіку розвинутих країн світу та країн, що розвиваються. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. 2016. № 4. С 3-13.
10. Кузнєцова, Н. В. Вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток країн, що розвиваються. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2019. № 36. С. 13-20.
11. Подлепіна, П. О. Міжнародний туризм як рушійна сила економічного поступу країн, що розвиваються. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2018. № 4. С. 280-286.